

AZ OKTATÁSTECHNOLÓGIA TANTÁRGY TANÍTÁSÁNAK NEVELÉSSZOCIOLÓGIAI ELEMZÉSE

FORGÓ SÁNDOR

Általános és középiskolákban már kimutatták a tanulók rétegspecifikus helyzetét. Felmerül a kérdés, hogy mennyiben viszik magukkal a már főiskolai hallgatók, ha nem is a hátrányos, de megkülönböztetett figyelmet igénylő családi mikrokultúrát. Szociológiai vizsgálatok tömege ugyanis azt bizonyítja, hogy a különböző osztályhoz, réteghez tartozó tanulók, tanulási és előrejutási lehetőségei nem egyenlők. Vajon a pedagóguspálya választása segít-e ezt kompenzálni? Ez a pálya az egyik legrövidebb képzési idejű, és kellő társadalomtudományi ismereteket ad a hallgatóknak. Ha nem kompenzál, akkor képes-e a hallgató az évekig tartó tanulmányai után azonos eséllyel indulni a pályán, mint a nálánál kvalifikáltabb végzettségűek, vagy azok, akik nem tanultak tovább. A szociális helyzet megőrzésére szolgálnak a diákjóléti juttatások, azonban ezek az iskola befejeztével megszűnnek. Felmérések és tézisek szerint, a meglévő és állandó munkamegosztási és tulajdonviszonyok minden egymást követő nemzedékeken keresztül újratermelődnek, és az újabbakban ismét megjelennek a korábbiakban is létező érdek-elkülönülések és szövetségek. Ezen kívül a most végző generáció tagjai úgy érzik, hogy nincs egyenlő esélyük az előbbrejutásra, mert történelmileg akkor kapnak képesítést, amikor még éppen nincs „örségváltás”. Ez a szemlélet szkeptikus megjegyzésekben, időnkénti közéleti-társadalmi tevékenység sokszor tudatos visszafogásában jelentkezik. A hallgatók beállítódása az iskola típusához — sokszor a közösségi eszményekhez — a tantárgyakhoz, annak egyes témáihoz, sőt az önmagukról adott értékelések ellentétek — mert nem mindig kapnak gyakori megerősítést, vagy kioltást egy esemény, vagy modell láttán — így referencia hiányában nem véletlen, hogy könnyen elvesztik orientációs képességüket.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a hallgatók nemcsak a szakmai irányítást igénylik, hanem a mindennapos törődést is. A társadalmi, szociológiai problémák iránt — saját helyzetükön keresztül is — érdeklődnek és el kívánnak igazodni a szűkebb és tágabb társadalmi csoportokban. Kutatási, felmérési eredményekre kíváncsiak, közzétételükre igényt tartanak.

A vizsgálat körülményei

A felmérés másodéves főiskolai hallgatóknál történt, akik mögött már egy egész éves főiskolai tapasztalat állt. Az elemzés az 1979—80-as tanévre nyúlik vissza. A hallgatók számára az első év —, amely számukra egyben pedagógiai próbatétel is volt — már megadta az első és a sok évre szóló élményt. A másod-

éves hallgatóknak már van véleményük a főiskolai életről, és ezt viszonyítani tudják az előző iskolájukhoz. A vizsgálat a hallgatók megkérdezésével, kérdőív segítségével történt. A kutatás alapvető törekvése az adatok mennyiségi elemzése a kvantitatív egzaktuság. Ennek érdekében nemcsak kérdőív kitöltésére korlátozódott a felmérés, hanem ezen túlmenően igen sok tanulócsoporthal léptem kapcsolatba és körükben szerteágazó információ-gyűjtést végeztem. Nagy mennyiségű adat gyűlt össze; 40 kérdés alapján 81 fő részvételével 3200 kódot kellett rögzíteni, a válaszok százalékos megoszlásának ismertetésére. Az apa foglalkozása szerinti rétegeképzéssel ismét ugyanennyit kellett rögzíteni. Az apa foglalkozása szerinti rétegeképzést a szakirodalom elfogadottnak tartja és ez a vizsgálat sem erősítette meg ennek az ellenkezőjét.

A kutatás nem törekszik országos reprezentativitásra, csupán a helyi körülményeket igyekszik bemutatni. A kérdőív kitöltése az oktatástechnológia tantárgy befejező óráin történt, akkor, amikor a hallgatók már rendelkeztek egy, illetve két féléves oktatástechnológiai ismeretanyaggal. A tantárgyhoz való viszonyuláson kívül a kérdőív a szociális tagozódás felmérésére is hivatott volt, és e tényezők függvényében kívántam elemezni a pályaválasztási motívumokat, a hallgatók otthonában meglévő kommunikációs eszközök mennyiségét, előfordulási gyakoriságát, az oktatástechnológia tantárgyat tanító tanárhoz való viszonyulást, a jövőről alkotott elképzeléseiket — az audiovizuális eszközöket illetően —, valamint a tantárgyból várt és kapott osztályzatokat összehasonlítva az előző félévi tanulmányi átlageredményekkel.

A vizsgálat feltételezett független változói

- a hallgatók neme,
- a szakpár jellege,
- a szülők foglalkozása
- az egy főre jutó jövedelem

A feltételezett függő változók

- a pályaválasztást inspiráló tényezők
- a pályaválasztás megerősödésének időpontja
- a pályaválasztás bevétele
- a pályaválasztást motiváló tényezők
- az önmegvalósítás és pályaválasztás
- az otthonokban levő kommunikációs eszközök előfordulása
- a tantárgyhoz való viszonyulás
- a tanárhoz való viszonyulás
- az oktatástechnológiai tantárgy helyzetének megítélése a tantárgyak rendszerében
- a hallgatók érdeklődése és jövőtudata
- a tantárgyból várt és kapott osztályzatok

Kutatási hipotézis

Feltételezem:

- hogy a pályaválasztás a szülők, elsősorban az apa foglalkozása által részben meghatározott
- az otthonokban levő szórakozási lehetőségeket nyújtó, információt adó kommunikációs eszközök előfordulása — a rádiót és tv-t kivéve — rétegfüggőséget mutat. Ebből adódóan egyes rétegekhez tartozó hallgatók helyzeti előnnyel indulnak az oktatástechnológia tantárgyból.
- a tantárgyhoz, a tantárgyat tanító tanárhoz való viszonyulás is részben rétegfüggőséget mutat.
- a hallgatók jövőt illető elképzeléseinek — az oktatástechnikai eszközök iskolai alkalmazásában — a rétegfüggőségét.
- hogy a tanulmányi átlageredmény a fiúknál és leányoknál különböző, és részben a szociális háttér függvénye
- hogy az alkalmazott foglalkozási kategóriájú szülők gyermekei magasabb osztályzat-értéket várnak el, mint a nem alkalmazottaké.

A minta szociális összetétele, jellemzése az országos adatok alapján*

A vizsgálatot megelőző évben az országban 30 632 hallgató kezdte el tanulmányait első évfolyamon a felsőoktatási intézményekben. Ezek közül 18 066 a nappali tagozaton, akiknek a 43,6 százaléka fizikai dolgozók gyermeke. Tanárképző főiskolákon 7678 fő tanult. Intézményünk hallgatóinak száma akkor a nappali tagozaton 1956 fő volt. Egerben a vizsgálat évében 338 hallgató kezdte el a másodévet nappali tagozaton.

A minta nemek szerinti megoszlása: fiú 28 százalék   leány 72 százalék
Az országos megoszlás   fiú 22 százalék   leány 78 százalék

Foglalkozás szerinti megoszlások:	A felmérésben		Országosan**
	%/o		
	Apa	Anya	
— Vezető	12	5	
— Értelmiségi	17	5	
— Irodai alkalmazott	—	20	
— Egyéb szellemi	16	20	
— Szellemi ÖSSZESEN	45	50	27,4
— Szakmunkás	24	5	
— Betanított munkás	7	9	
— Segédmunkás	1	5	
— Mezőgazdasági fizikai	4	2	
— Munkásoszt.-hoz tartozó össz.	36	21	57,8
— Szövetkezeti alkalmazott	9	10	12,0***
— Egyéb (kiskereskedő, htb.)	10	19	2,8
— Egyéb ÖSSZESEN	19	29	14,8

Megjegyzések:

- * Köznevelésünk Évkönyve 1978—79. Tk. Bp. 1979.
- ** Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere (FEOR) alapján, KSH Budapest, 1980.
- *** Az adat a szövetkezeti parasztsághoz tartozókat összességében jellemzi.

Társadalmi tagozódás és jövedelem

A vizsgálatban szereplő hallgatók, vezető foglalkozású szüleinek az egy-főre jutó jövedelme a negyedik kategóriánál kezdődik és a VI. kategóriáig terjed. A fizikai foglalkozású apák családjában az egy főre jutó jövedelem már a második kategóriánál kezdődik, de a VI. kategóriát nem éri el. Az egyéb foglalkozási — kategóriának a legnagyobb a szórása. (Az I. kategóriától a VI-ig terjed a jövedelemszint.) A minta tehát jól jellemzi a jövedelemelosztási különbségeket, a munkamegosztásban elfoglalt hely szerint.

Az adatok korreláció-elemzésével is kimutatható, hogy a családi-szociális jellemzők nem függetlenek egymástól. A nem szellemi foglalkozásúak és jövedelmük negatívan korrelálnak ($r = -0,76$). A nem fizikai dolgozók és jövedelmük — különösen az értelmiségi és vezető kategóriában — szoros kapcsolatot mutatnak ($= 0,82$). A tanárképző főiskolákon tanulók alacsony jövedelemszintjét országos felmérések is igazolták. 1974-ben főiskolánkon a családi jövedelem médianja 3787 Ft volt, amely értékkel a 38. helyen állt a 70 vizsgált felsőoktatási intézmény között.*

A mintában szereplő hallgatók egy főre jutó jövedelmének százalékos megoszlása

	4	9	19	29	29	10
Kategóriák:	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.

Kommunikációs eszközök előfordulása a tanulók otthonában

Az idetartozó adatszoportból kiderül, hogy minden családban van már rádió és televízió, fényképezőgép pedig a családok 90 százalékában fordul elő. Lemezjátszó és magnetofon az otthonok háromnegyed részében található. Diavetítő a családok egyharmadánál, míg filmfelvevő és fimvetítő a családok 5 százalékánál fordul csak elő. A családok audiovizuális eszközökkel való ellátottsága tehát viszonylag jónak mondható.

Kommunikációs eszközök társadalmi rétegenkénti megoszlása

„A kedvezőbb ellátottságú foglalkozási csoportok tv nélküli tagjainak jobb esélyei vannak arra, hogy a közeljövőben tv-hez jussanak, mint a rosszabbul

---

* A magyar felsőoktatás területi struktúrája FPK 1980.

ellátott foglalkozási csoportok tv nélküli tagjainak.”* Ez a kijelentés már több mint 10 éves és érvénytelen a televíziókra, mert a családok mindegyikében — rétegektől függetlenül — van már televízió napjainkban. A felmérés viszont azt igazolja, hogy ha nem is a televízió, de a jobb minőségű (hi-fi) magnók, lemezjátszók beszerzése a szociális háttértől függőek.

Ezt igazolja az az adatsor, amelyből kivehető, hogy a filmvetítők és a filmfelvevők csak az alkalmazott — és ezen belül az értelmiségi — származású hallgatóknál fordulnak csak elő. Ezek a hallgatók nagyobb eséllyel indulnak az osztályzatokért és magasabb osztályzatot is várnak az oktatástechnológia tantárgyból.

Pályaorientáltság és a szülők foglalkozása

A fizikai dolgozók gyermekeinek nagyobb százaléka választotta ezt a pályát saját elhatározásból, mint az alkalmazotti foglalkozású szülők gyermekei. Más pedagógusképző intézményből irányították az alkalmazotti kategóriájú hallgatók kétszeresét, a fizikai állományban álló szülők gyermekeihez képest. Feltűnő, hogy a betanított- és segédmunkás szülők gyermekei közül egyet sem irányítottak más pedagógusképző intézményből.

Az alkalmazotti kategóriában a hallgatók közel 50 százaléka jelölte inspiráló személyként a szülőt, míg a fizikai foglalkozású szülők gyermekei csupán 11 százalékban, amelyet csak a szakmunkás szülők gyermekei választottak. A betanított- és segédmunkás szülők gyermekei egyáltalán nem jelölték szüleiket inspiráló személyként, csakúgy, mint az egyéb kategóriában. Az utóbbiban a hallgatók inspiráló személyként a legnagyobb százalékban a hasonló korú barátot jelölték meg. A családon kívüli modellt választók, a fizikai kategóriában fordultak elő a legnagyobb százalékban. Feltételezhető, hogy ebben a kérdésben a munkásfiataloknál a szubkulturális tényezők játszottak szerepet.

Megállapítható tehát, hogy a szülők gyermekeinek pályaorientáltsága és a szülők szakképzettsége között szoros kapcsolat van. A pályaválasztási döntés megerősödésének időpontja a 17., 18. éves korban az alkalmazotti rétegben a legnagyobb (55 százalék), míg a fizikai származásúaknál mindössze 44 százalék az egyébben pedig csak 26 százalék. Feltételezhető, hogy a pályaválasztási döntésben az alkalmazotti kategóriájúak későbbi választása — a fizikai és az egyébbel képest — a környezet adta több alternatívából adódik. Összegezve megállapítható, hogy az apa kvalifikáltabb foglalkozásának a gyermek pályaválasztásában befolyásoló pozitív hatása van. A családi normák a harmonikus háttér, a nevelési lehetőségek segítették a hallgatók szakválasztását, és növelte az elkötelezettségüket a pálya iránt.

A fizikai származású hallgatók kétharmada érezte azt, hogy az általa választott pálya bevált, míg az egyéb kategóriában 53 százalékuk, az alkalmazottiban pedig 17 százalékuk. Az utóbbi csoportnál feltételezhető a családi környezet magasabb elvárása, így azonban az igény szint növekedésével a beválási lehetőség is csökkent. Ugyanezt a feltételezést látszik igazolni a többi kérdésre adott válasz, amelyből látható, hogy a pályaválasztás az alkalmazotti kategóriában a legkevésbé megfelelő (mindössze a hallgatók 6 százalékánál).

---

* Szekfű András: A magyarországi Tv-ellátottság 1972-ben.
Megjelent: A televíziós jelenség c. kötetben. Gondolat, Bp. 1976.

A fizikai dolgozók gyermekeinek 73 százaléka, az alkalmazotti és egyéb foglalkozású szülők gyermekeinek 50 százaléka érzi úgy, hogy a pedagóguspálya választása számára egyben az önmegvalósítás módja is. Intézményünkben igen magas a pedagógus szülők gyermeinek az aránya, ezen belül főiskolánkon elsősorban az általános iskolai tanárok gyermekei tanulnak tovább. Ennél kisebb százalékban vannak a tudományegyetemen és tanítóképzőn végzett szülők gyermekei.*

Pályaválasztási motívumok elemzése

Hét tanulócsoportban vizsgáltuk meg a pályaválasztási motívumokat, és arra kívántunk választ kapni, hogy:

- mennyire ismerik pályájuk követelményeit, a társadalmi elvárásokat,
- a majdan gyakorló pedagógusok milyen motívumok alapján döntöttek a pedagóguspálya mellett.

A sokoldalú megközelítés lehetővé tette, hogy a hallgatók nem szakadtak el valós motívumaiktól. Bár feltételezhető, néhány hallgatónál az elvárásoknak leginkább megfelelő konformválasz. A hallgatók több mint 50 százaléka, a „szeret tanítani” választ adta, a második helyen pedig a gyermekszeretet állt 21 százalékkal.

A pedagóguspálya erkölcsi és anyagi motívumainak választása mindössze 5 százalék. Ezt az értéket azok produkálták, akik számára a pedagóguspálya a felemelkedés egyetlen módja (munkás és kisárutermelő kategóriában), illetve azok, akiknek a szülei vezető állásban dolgoznak az oktatásügyben. A pedagóguspálya tehát már nem szükségszerűen a társadalmi felemelkedés egyetlen eszköze, hanem csupán egy lehetőség a pályák közül.

A praktikus, kényelmi motívumok miatt egyetlen hallgató sem választotta ezt a hivatást. Mindenképpen figyelemreméltó az a tény, hogy a főiskolánkon tanuló hallgatók pályaválasztási motivációs szintje igen magas. Vigyáznunk kell, hogy ez a motivációs szint a képzési idő alatt ne csökkenjen, hanem fokozódjék és a pályára kikerülve a jövő pedagógusnemzedékének ők is magas szintű motivációs lehetőségeket biztosítsanak.

Az oktatástechnológiai tantárgyhoz való viszonyulásról

A hallgatók 96 százaléka válaszolt nemmel arra a kérdésre, hogy járt-e már könyvtárban oktatástechnológiai szakkönyvekért. 81 főből tehát mindössze 3 hallgató, amely nagyon kevés. Nem lehet meglepő, hogy a tanterv szinte nem is ír elő ajánlott szakirodalmat. A későbbiekben a tanórán fel kell hívni a figyelmet az ismeretanyag ilyen módon történő elmélyítésére, valamint a számonkérésére is — anélkül persze, hogy tantárgyi maximalizmusra törekednénk. Igazolja ezt a tény, az, hogy a jelenleg forgalomban levő tankönyvet ritkán tanulmányozzák, mivel ez ma már nem a legújabb eszközöket tartalmazza, továbbá ez a tankönyv még technikai beállítottságú és nem pedagógiai, oktatástechnológiai indíttatású.

Megjegyzés:

* A magyar felsőoktatás területi struktúrája FPK 1980.

A hallgatók felkészülése az oktatástechnológiai órákra

A hallgatók 52 százaléka mindössze 5—15 percet készül az órára átlagosan, amely nagyon kevés, még akkor is, ha figyelembe vesszük, hogy előadásokra általában nem szoktak készülni. A tantárgy jellege a sokrétű ismeretek miatt pedig folyamatos felkészülést igényelne. A tantárgyi struktúra ugyanis magába foglalja: a tantárgy kialakulásának történetét, a rendszerszemléletű és kibernetikai megközelítést, az információhordozók pszichológiai, pedagógiai jellemzőinek ismertetését, az eszközök működésének fizikai alapjait, valamint az eszközök működtetésének jártasságszintű elsajátítását. Az oktatástechnológia tehát széles spektrumú ismeretanyagot tartalmaz az absztrakt gondolkodásra ható tényektől, fogalmaktól kezdve a tevékenységen alapuló ismeret és készség elsajátításáig. A megismerésnek mind az induktív, mind pedig a deduktív módját alkalmazza.

A hallgatók otthoni tanulásának fokozása érdekében ajánlatos pontosan kijelölni a célokat, azért, hogy egyértelműek legyenek az elvárások és a teljesítményüket az elvárásokhoz tudják igazítani. Az erre a kérdéscsoportra adott válaszoknak az a pozitívuma, hogy a hallgatók azért készülnek keveset az órára, mert az új ismereteket már az órán megértik. Azonban ezekben a kijelentésekben van egy fontos mozzanat; mégpedig, ha érthető egy előadás (ami természetesen is), az még nem jelenti azt, hogy képesek is reprodukálni. A másik oldala ennek pedig az, ha túlságosan banális a magyarázat és nem eléggé elgondolkodtató, illetve problémafelvető, akkor nem ösztönözzük a hallgatókat arra, hogy egy-egy problémának utánanézzenek. Ezzel tulajdonképpen megfosztjuk a hallgatóságot a felsőfokú tanulmányaik során egy igen fontos tanulási módtól, mégpedig az önálló ismeretszerzéstől, és az ebből fakadó felfedezői élményektől. A hallgatóknál tapasztalható felkészülési hiányosságok tehát a csupán tanórai érthetőség téves képzetéből, a tankönyv speciális szakismereteket nyújtó tartalmából, valamint a tanári és tantervi célkitűzések és követelmények túlságos mértéktartásából fakad. A fent felsorolt tényekből adódik a hallgatóknak az az állítása, mely szerint lényegesebben kevesebb időt szentelnek az oktatástechnológia tantárgyra a felkészülésük során, mint a többi gyakorlati jegyes szaktantárgyra. A felkészülés időtartamának mértéke a nem szakmai jellegű gyakorlati jegyes tantárgyakéval azonos.

A hiányzásokról

Félévenként legalább két alkalommal hiányzik a hallgatók 50 százaléka, ennél többször pedig 13 százalékuk. A hallgatók nagyrésze majdnem eljut a háromszori mulasztásig. A legkevesebb hiányzás az érdeklődés hiánya miatt történik (4 százalék) míg a mulasztás legtöbbször betegség miatt fordult elő, (37 százalék). A megkérdezettek 43 százaléka válaszolta azt, hogy kettőnél több alkalommal jött készületlenül órára, míg 20 százalékuk vallotta, hogy minden alkalommal felkészült.

A tanórára történő szakaszos felkészülés mintapéldájával találkozhattunk ebben az adatsorozatban. Mégpedig azzal a jelenséggel, hogy a hallgatók nem az érdeklődés, hanem az érdek miatt az osztályzatért tanulnak, nem folyama-

tosan, hanem kampányszerűen. Az ismeretek tartósságának pedig nagy ellen-sége a rohammunka, a nem folyamatos, az időben el nem osztott tanulás. A hallgatóink korábbi ismeretei előtt az új tananyag, így csupán elsuhan és nem áll meg, hogy bevéssék. Az információ-hordozók kiválasztása és felhasználása terén viszont — mégha részben is — pozitív véleményváltozást jeleztek a hallgatók. Ez azt jelenti, hogy hallgatóink ismerik a médiumok kiválasztásának és felhasználásának kritériumait és képesek is bátran alkalmazni a tanult algoritmusokat. A hallgatók 60 százaléka érzi úgy, hogy a tanult eszközöket mind elméletileg, mind gyakorlatilag megismerte. Az oktatástechnológia átfogó jellegét bizonyítja a hallgatók pálya iránti érdeklődésének növekedése. Ez különösen a műszaki és természettudományi végzettségű hallgatóknál volt fel-tűnő, de figyelemreméltó a humán jellegű szakosok pálya iránti érdeklődés-növekedésének a mértéke. Az utóbbiaknak sikerült bebizonyítani, hogy nincs született műszaki analfabéta és a műszaki ismeretek elsajátítására, valamint a manuális tevékenységek elvégzésére ők is ugyanúgy képesek, mint mások.

Tantárgyhoz való viszonyulás a társadalmi rétegződés alapján

Az adatok arról vallanak, hogy a tantárgyi viszonyulás a tanóra fel-készülés tekintetében a szülők társadalmi rétegétől független. Különböző társa-dalmi csoportba tartozó szülők gyermekei közelítőleg egyforma időt fordítanak a felkészülésre, azonos számban hiányoznak — kivéve a betegség miatti hiány-zást —, amely az alkalmazotti kategóriában kétszeres a fizikaiakéhoz képest. A magyarázat az alkalmazotti foglalkozás-kategóriában a szülők liberalizmusában keresendő, és az igazolási lehetőségek nagyobb számából adódhat.

Az órákon az oktatást széles körű (bemért hatékonyságú) audiovizuális bemutatás segítette. Ez a tény hívta fel a figyelmet arra, hogy megkérdezzük a hallgatókat arról, hogy az alkalmazott AV-eszközök közelebb hozták, vagy távolították-e a tanárt az órán a hallgatóktól. Itt a válaszok már rétegfüggő-séget mutattak. A fizikai foglalkozású szülők gyermekeinek 50 százaléka ítélte úgy, hogy közelebb hozták az eszközök a tanárt, míg az alkalmazotti kategóriá-ban csupán 38 százalék, viszont az utóbbi réteghez tartozók 13 százaléka azt válaszolta, hogy az eszközök kifejezetten távolították a tanárt a hallgatóstól. Mindenképpen figyelemreméltó tehát az alkalmazotti származású hallgatók kritikusabb vélemény-nyilvánítása. A pálya iránti érdeklődés — mégha részben is — a fizikai származású hallgatók 61 százalékánál növekedett, míg a szellemi-eknél csupán ez 40 százalék.

A tanárhoz való viszonyulás, mint a szociális rétegződés függvénye

A tanórai metakommunikatív kapcsolatot jónak nevezte a fizikai foglal-kozású szülők gyermekeinek kétharmada, míg az alkalmazotti rétegen belül ez nem érte el az 50 százalékot. Ugyancsak pozitív képet adtak a tanár stílusá-nak megítélésekor, mivel a 84 százalékuk ítélte kombinatívnak a tanárt az órán. Az oktatástechnológiai órákon igyekszünk példamutatóan alkalmazni

az eszközöket. Ezt azért tesszük, hogy legyen a hallgatóknak (egy) modelljük, akire emlékeznek, akit követni tudnak majd. De vajon az eszközkezelési példaadás nem megy-e a személyes ráhatás rovására? A hallgatóság figyelmének lekötése és az eszközök kezelése nagyfokú figyelem-terjedelmet és koncentrációt igényel az oktatótól. A tanár az előadás alatt az eszközök működtetése miatt kevesebbet tud figyelni a hallgatókra. Vajon elég-e a hallgatóknak a megmaradt tanári figyelem? Hogyan lehetne optimalizálni a figyelem-fluktuációt? Az utóbbira csak úgy lehet helyesen válaszolni, ha szem előtt tartjuk a figyelem-megosztási törvényeket. Csak az olyan tanárnál nem megy a meta-kommunikatív kapcsolat rovására az eszközkezelés, aki nagyfokú biztonsággal képes működtetni az eszközöket. Ezt a szemléletet igyekszünk sugalmazni előadásaink alatt személyes példaadással, illetve mikor gyakorlatokra kerül a sor, akkor felhívjuk a tanulók figyelmét arra, hogy gyakorló pedagógusként csak akkor alkalmazzanak oktatástechnikai eszközt, ha meggyőződtek előtte annak üzembiztonságáról és begyakorolták a működtetéshez szükséges mozzanatokat.

Összegzések, javaslatok

Nevelésszociológiai következtetések

Az intézményünkbe felvett hallgatóink jövedelem-eloszlása az országos átlag alatt van. Hallgatóink családjának az egy főre jutó jövedelme az apa foglalkozása alapján — a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt hely szerint rétegspecifikus. A fizikai dolgozók alacsonyabb, míg a nem fizikai foglalkozású szülők magasabb kimutatható jövedelemszinttel rendelkeznek. Az otthonokban levő modern kommunikációs eszközök beszerzési lehetősége, a magasabb jövedelmű (vezető, értelmiségi) családokban nagyobb mint a többiekben. Az ebbe a csoportba tartozó hallgatók oktatástechnológiából várt osztályzatai magasabb értéket mutatnak.

Az oktatástechnológiából kapott osztályzatok viszont nem mutatnak rétegspecifikusságot, tehát a tantárgy képes kompenzálni a társadalmi egyenlőtlenségből fakadó igényeket.

A pályaválasztási motívumokról

— *A fizikai dolgozók gyermekeinek* pályaválasztása nagy részüknél döntően saját elhatározásból történt. Közülük senkit sem irányítottak más pedagógusképző intézményből, és kevesen jelölték szüleiket a pályaválasztást inspiráló személyként. Többségük családon kívüli személyt — ritkán tanárt — jelölt meg.

— A pályaválasztás a fizikai dolgozók gyermekeinél hamarabb eldőlt, ami nemcsak a céltudatos felkészülést jelentheti, hanem inkább a kevesebb pályaválasztási alternatívát is.

— Pályaválasztásukat — csakúgy mint az önmegvalósítási elképzeléseiket ezen a pályán — sikeresebbnek ítélik, mint a nem fizikai dolgozók gyermekei.

Az alkalmazotti társadalmi réteghez tartozó szülők nagyobb mértékben

inspirálták gyermekeiket a pedagóguspályára, mint a nem szellemi foglalkozásúak.

— Sokukat más — kvalifikáltabb — egyetemi szintű pedagógusképző intézményből irányították.

— Pályaválasztás elhatározása náluk döntően a 17., 18. évre tehető. Szüleik a megengedett határon belül, több eszközt vehetnek igénybe, a pályaválasztási döntés előkészítésében.

— Viszont ezeknek a hallgatóknak a pályaválasztása és önmegvalósításának a mértéke ezen a pályán nem volt annyira sikeres, mint a más társadalmi kategóriába tartozó szülők gyermekeinél.

— A szülők foglalkozásához és jövedelméhez képest, ennél a csoportnál a pedagóguspálya választása nem az egyetlen lehetőség a társadalmi felemelkedésre.

A pályaválasztási motívumok elsősorban az ismeret átadására és gyermekszerepre irányulnak, amelyek magasszintű elkötelezettségről vallanak a pálya iránt.

A tantárgyhoz és a tanárhoz való viszonyulásról

— A tantárgy megtanulására fordított idő kevés. A tanulóknak él az a téves képzet, hogy ha már az órán értik, akkor már nem szükséges otthon megtanulni az anyagot, ahhoz, hogy megfelelően visszaadják. Ez különösen a nem szakmai jellegűnek ítélt tantárgyak ismeretanyagának elsajátításakor domborodik ki.

— Sok hallgató tanulási szokását az időben nem elosztott, kampányszerűség és a jegyvadászat jellemzi.

— Az otthoni felkészülés idejének és hatékonyságának növelése érdekében, pontosan ki kell jelölni a tanulási célokat és a megfelelés szintjét ahhoz, hogy a hallgatók teljesítményüket az elvárásokhoz tudják igazítani.

Az oktatástechnológiából várt érdemjegyek értéke lényegesen magasabb, mint a tanulmányi átlageredmények. Különösen magasabb osztályzatértéket várnak azoknak a szellemi foglalkozású szülőknek a gyermekei, akiknek otthonában már több korszerű audiovizuális eszköz van. A tanári értékelés náluk már az elsajátítás szintjét nem találta annyira jónak, mint amennyit vártak tőle. A tantárgy tehát részben kompenzálta — a szülők társadalmi munkamegosztásban elfoglalt magasabb helyzetéből adódó — várt irreális osztályzatokat.

— A tantárgy — ha részben is —, de növelte a hallgatók pálya iránti érdeklődését.

— A tanár tanórái stílusának megítélésében az alkalmazotti származású réteghez tartozók kritikusan nyilvánítottak véleményt, mint a többiek.

— A szaktárgyakat —, de elsősorban az oktatástechnológiát tanító tanároknak — példaként kell állni a hallgatók előtt a szemléltető eszközök helyes megválasztásában és biztonságos kezelésükben.

Érdeklődés és jövőtudat

— A hallgatók az órán a legszívesebben az eszközök és módszerek rugalmas kombinációjáról kívánnak ismereteket szerezni, míg legkevésbé a tantárgy-elmélet érdekelte őket.

— A legnépszerűbb gyakorlat a fotózás, diavetítés, valamint a magnófelvétel készítése volt.

— Azt szeretnék, ha leendő iskolájukban az audiovizuális eszközök — a gyakoribb használhatóság végett — könnyen hozzáférhető helyen az osztályteremben lennének elhelyezve.

— Mit is kívánhatunk még ehhez hozzátenni?

Csak annyit, hogy segítsék az audiovizuális eszközök a pedagógusokat és szabadítsák meg őket a rutinmunka alól, azért, hogy többet foglalkozhassanak tanítványaikkal és így lépjék át a tanárok a tábla—kréta korszak küszöbét.

BIBLIOGRÁFIA

Ágoston György: Neveléstudomány Bp. Tk. 1970.

Bábosik István: A pedagógiai kutatás módszerei BTK-jegyzet

Ágoston György, Nagy József, Orosz Sándor: Méréses módszerek a pedagógiában, Tankönyvkiadó, Bp. 1974.

Cseh-Szombathy László, Ferge Zsuzsa szerk.: A szociológiai felvétel módszerei KGJK Bp. 1975.

Eraut, Mackenzie Jones: Tanítás és tanulás FPK Bp. 1974.

Gazsó Ferenc, Pataki Ferenc, Várhegyi György: Diákéletmód Budapesten, Bp. Gondolat. 1974.

Déri Miklósné szerk.: A magyar felsőoktatás területi struktúrája FPK, Bp. 1980.

Jáki László, Zibolen Endre: Köznevelésünk évkönyve, 1978—79. Tk. Bp. 1980.

Kozma Tamás: A nevelésszociológia alapjai Tk. Bp. 1974.

Falus Iván szerk.: Oktatástechnológia Tk. Bp. 1980.

R E Z Ű M É

Az oktatástechnológia — az angolszász országokban más tartalommal, pedagógiai technológia — a hetvenes évekbeni fellendülést követően jelenleg stagnál. A kezdeti eszköz-központúságot felváltotta a rendszerszemléletű megközelítés, amelynek következtében az eszközök alkalmazásának pedagógiai-pszichológiai jellemzőit is figyelembe vették.

E dolgozat ezen túlmenően a tantárgy szociológiai aspektusait is meg kívánta vizsgálni, azt ti., hogy vajon a különböző társadalmi rétegekhez tartozó hallgatók, hogy viszonyulnak a tantárgyhoz. Mivel pedagógusjelöltek, kíváncsi voltam egyúttal arra is, hogy milyen motívumok készítették őket erre a pályára. A felmérés igazolta azt a tényt, mely szerint a pedagógusképző intézményekbe járó hallgatók jövedelemszintje az országos átlag alatt van. Ezen belül megállapítható volt, hogy a fizikai foglalkozású szülők kimutatható jövedelemszintje alacsonyabb a többihez képest. Az otthonokban levő kommunikációs eszközök beszerzési lehetősége a kvalifikáltabb végzettségű szülőknél nagyobb.

A pedagóguspálya választásáról az adatok arról tanúskodnak, hogy a fizikai dolgozók gyermekei hamarabb döntenek. Az ő pályaválasztási bevétele mértéke kedvezőbb, mint a nem fizikaiaké. Az alkalmazotti réteghez tartozó szülők gyermekei — mivel számukra ez a pálya nem a mobilitás egyetlen módja — nem tekintik a társadalmi felemelkedés kizárólagos módjának ezt a pályát.

Az oktatástechnológia tantárgy tanulására fordított idő kevés, ennek érdekében növelni kell hallgatóinkban az érdeklődést a tantárgy iránt, illetve olyan tevékenységformákat kell létrehozni, amelyeket szívesen végeznek a hallgatók. A felmérés nem törekedett az országos reprezentativitásra. Validitása az intézményünkben tanuló hallgatókra vonatkozik.